

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-15>

УДК 330.1:061:330.8

«ТРЕТІЙ СЕКТОР» І СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА У СУЧАСНОМУ СВІТІ

“THE THIRD SECTOR” AND THE SOCIAL ECONOMY IN THE MODERN WORLD

Гончаренко Владислав Васильович

доктор економічних наук, професор,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0414-8892>

Пожар Артем Анатолійович

кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський університет економіки і торгівлі
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8662-9074>

Єжелей Юрій Олексійович

асистент,
Полтавський університет економіки і торгівлі
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8629-1448>

Honcharenko Vladyslav

V. N. Karazin Kharkiv National University

Pozhar Artem, Yezhelyi Yurii

Poltava University of Economics and Trade

У статті розкривається поняття і сутність соціальної економіки, надається характеристика еволюції світової економічної думки щодо даного явища. Соціальна економіка розглядається в двох основних площинах: 1) як загальнотеоретична макроекономічна концепція «покращення капіталізму» та 2) як практична діяльність підприємств і організацій особливого типу, що мають некапіталістичну природу. Сукупність таких підприємств, які діють на принципах неприбутковості, солідарності, взаємодопомоги і т.п., називається «третім сектором економіки». Серед суб'єктів соціальної економіки, основна увага в статті приділена розкриттю сутності кооперативних організацій, їх місця і ролі в «третьому секторі економіки». Зазначено глобальну значущість третього сектору і міжнародного кооперативного руху зокрема. Відображено роль міжнародних організацій та інституцій Європейського Союзу у розвитку «соціальної економіки» і «третього сектору».

Ключові слова: соціальна економіка, третій сектор, кооператив, взаємне товариство, неприбутковість.

The article reveals the concept and essence of social economy, provides description of the evolution of world economic thought regarding this phenomenon. Social economy is considered in two main planes: 1) as a general theoretical macroeconomic concept of "capitalism improvement" and 2) as a practical activity of enterprises and organizations of a special type that have non-capitalist nature. The set of such enterprises, which operate on the principles of non-profitability, solidarity, mutual aid, etc., is called "the third sector of economy". "Social economy" is defined as the largest and most important, but not the only, component of "the third sector". The characteristics of the main types of business entities of "the third sector" are provided: cooperatives, mutual societies (mutual insurance societies, credit societies, hospital funds, etc.), associations, social enterprises and foundations. Among the subjects of social economy, the main attention in the article is devoted to revealing the essence of cooperative organizations, their place and role in "the third sector of economy". The degree of prevalence and popularity of cooperatives in various spheres of countries' economies is characterized. The main types of cooperative institutions are specified, depending on their activity goals, founders' nature, problems to be solved, location (city or village), etc. A comparative analysis of such entities as: cooperatives, mutual societies, associations was conducted. The criteria determining whether an enterprise or organization belongs to social economy are described. Emphasis is placed on non-profit nature of social economy enterprises' economic activity. Together with moral and ethical attitudes and guidelines, it is non-profitability and self-regulation that determine their uniqueness. Their social role and importance for ensuring the economic needs of society is defined. The global significance of "the third sector" and international cooperative movement in particular is noted. The role of international organizations and institutions of the European Union in the development of "social economy" and "the third sector" is reflected.

Keywords: social economy, third sector, cooperative, mutual society, non-profitability.

Постановка проблеми. Підприємства й організації, що належать до категорії «соціальної економіки» або «третього сектору», відіграють важливу роль у функціонуванні економік багатьох країн. Їхня особливість полягає у використанні принципів солідарності, взаємодопомоги, саморегулювання, неприбуткової діяльності тощо. Завдяки цьому такі структури демонструють високу ефективність у вирішенні соціальних і економічних викликів у тих сферах, де державні установи та приватний сектор не здатні забезпечити належний результат. З огляду на сучасні економічні, соціальні й політичні виклики, дослідження цієї тематики має особливу актуальність і є важливим для наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «соціальна економіка» (франц. – *économie sociale*) вперше увів у науковий обіг Шарль Дюнуайє (Charles Dunoyer), французький економіст, у своїй праці 1830 року «*Nouveau traité d'économie sociale*» («Новий трактат про соціальну економіку»). У цій роботі автор виступив із критикою теорій Адама Сміта, які акцентували на «дикій» моделі вільного ринку, і наголошував на важливості інтеграції моральних цінностей в економічні процеси. Його підхід передбачав створення нового, соціально спрямованого економічного устрою.

Розвиток цієї концепції продовжив Леон Вальрас (Leon Walras), ще один відомий французький економіст. У 1896 р. в його праці «*Etudes d'économie sociale*» («Дослідження соціальної економіки») соціальну економіку було представлено як «науку про соціальну справедливість», тоді як політична економія, за його визначенням, розглядалася як «наука про соціальну вразливість». У свою чергу, Карл Густав Кассель, шведський науковець, у книзі «*Theoretische Sozialökonomie*» («Теорія соціальної економіки», 1918 р.) зосередився на концепціях гармонізації соціально-економічних процесів і пошуку шляхів встановлення рівноваги у капіталістичному суспільстві [1].

Формування ідей «соціальної економіки» стало наслідком спроб знайти альтернативу класичному капіталізму, орієнтованому на вільний ринок. Перші теоретики цієї концепції пропонували шляхи модернізації капіталістичної системи, її гуманізації та врахування потреб суспільства.

Суттєвий внесок у популяризацію терміну зробив Шарль Жід (Ch. Gide). У своїй роботі «*Economie Sociale. Les Institutions de Progrès Social*» («Соціальна економіка. Інститути соці-

ального прогресу», 1912 р.) він зазначав, що соціальна економіка є наукою, спрямованою на покращення добробуту людей. Відходячи від суто теоретичних підходів, Ш. Жід зосередив увагу на пошуку практичних механізмів, які могли б стати базою нової соціально орієнтованої економіки. Такі ідеї підтримували інші дослідники того часу, включаючи Ж. Фоке, Л. Блана, Б. Лаверня, М. Туган-Барановського, О. Чаянова тощо.

На сучасному етапі тематика соціальної економіки та діяльності «третього сектору» перебуває у центрі уваги багатьох науковців. Серед них – І. Жеребило, П. Косінський, А. Пантелеймоненко, В. Кочін, І. Кабанцева, K. Sorensen, S. Sadaqat, A. Fici, J. Fajardo, H. Culot, N. Clifton та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць у цій сфері, залишаються аспекти, які потребують подальшого дослідження. Зокрема, актуальним є питання чіткого визначення та співвідношення між термінами «соціальна економіка» і «економіка третього сектору». Окрім цього, необхідно здійснити порівняльний аналіз окремих суб'єктів соціальної економіки, таких як кооперативи, асоціації, фонди тощо, для глибшого розуміння їхньої ролі та значення у структурі національних економік.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні суті та природи «соціальної економіки» й «третього сектору», зв'язків між ними, та розкритті особливостей їх основних суб'єктів, їх порівнянні та аналізі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку ХХ століття термін «соціальна економіка» отримав два різні тлумачення. Перше було пов'язане із загальними макроекономічними теоріями, спрямованими на удосконалення капіталістичної системи. Друге стосувалося характеристики певних підприємств і організацій, які мали «некапіталістичний характер», оскільки не ставили за мету отримання прибутку, а їхня діяльність була орієнтована на покращення соціальних умов життя. У першому розумінні соціальна економіка існувала переважно як теоретична модель, тоді як у другому – як практична діяльність, представлена кооперативами, що діяли на основі принципів взаємодопомоги з акцентом на соціальну користь.

Після Другої світової війни ідеї соціальної економіки знайшли застосування в макроекономічному контексті. Основою відбудови Німеччини стала концепція, яка поєднувала

елементи ринкової економіки з соціальними зобов'язаннями держави. Ця модель, що базувалася на працях Альфреда Мюллера-Армака, отримала назву «соціальна ринкова економіка» («social market economy»), уперше вжиту в його роботі «Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft» у 1947 р. Порівняно з терміном «соціальна економіка», поняття «соціальна ринкова економіка» уточнювало сутність моделі, яка поєднувала ринкові механізми з посиленними соціальними функціями держави [5].

У повоєнний період «соціальна ринкова економіка» стала широко відомою, насамперед як характеристика економічної системи Німеччини та інших країн Західної Європи. У той самий час термін «соціальна економіка» продовжував використовуватись для позначення специфічного сектору економіки, що включав кооперативи, асоціації та товариства взаємодопомоги. Ці суб'єкти, що діяли без орієнтації на прибуток, стали основою так званого «третього сектору», який вирізнявся від комерційного та державного секторів економіки [3]. Класична капіталістична економіка забезпечувала максимальну свободу ринку, але мала низький рівень соціального захисту, тоді як соціалістична модель прагнула до повного контролю з боку держави та максимального забезпечення соціальних гарантій, але без елементів ринкових відносин. У пошуках альтернативного підходу виникла концепція «третього шляху», однією з реалізацій якої стала соціальна економіка, що згодом еволюціонувала в соціальну ринкову економіку. Ця модель обмежувала ринкову свободу та одночасно забезпечувала високий рівень соціального захисту, що відрізняло її від класичних економічних систем.

У кожній із економічних моделей існують три основні сектори: державний, приватний (бізнес) і «третій», який складається з організацій, що не належать до перших двох. Приватний сектор зосереджений на максимізації прибутку для власників через надання послуг споживачам. Державний сектор, в свою чергу, займається задоволенням суспільних потреб і не має на меті отримання прибутку. Третій сектор створюється для задоволення соціальних потреб певних груп людей або суспільства в цілому, якщо ці потреби не покриваються державою чи бізнесом [2]. Третій сектор включає в себе різноманітні організації, що не є частинами приватного чи державного секторів, зокрема неурядові організації, асоціації, кооперативи, фонди та соці-

альні підприємства. Такі організації діють на принципах солідарності, взаємодопомоги та соціальної справедливості.

До 1970-х рр. термін «соціальна економіка» майже не використовувався, однак у 1977 р. Анрі Дерош запропонував термін «підприємства соціальної економіки», щоб описати організації, що не прагнуть до отримання прибутку. Цей термін був підтриманий і в інших країнах Європи, хоча термінологічні розбіжності заважали його широкому застосуванню на міжнародному рівні [6]. З початку 2000-х рр., особливо після світової економічної кризи 2008 р., соціальна економіка отримала нове значення та поширення в країнах ЄС. Підприємства та організації соціальної економіки стали важливою складовою політики сталого розвитку. У 2013 р. ООН створила робочу групу для підтримки соціальної та солідарної економіки, що мало на меті поліпшення видимості цієї моделі на міжнародній арені.

Терміни «соціальна економіка» та «третій сектор» дійсно мають схожі значення, оскільки обидва охоплюють недержавні, неприбуткові та соціально орієнтовані організації. Проте між ними є суттєва різниця: «третій сектор» є більш широким поняттям, яке включає не тільки соціальну економіку, але й інші організації, що не належать до державного чи приватного секторів. Таким чином, «соціальна економіка» є основною складовою частиною «третього сектора», але не є його єдиною складовою.

До соціальної економіки належать різноманітні суб'єкти господарювання, які працюють на принципах взаємодопомоги і соціальної відповідальності. Серед таких організацій традиційно виділяють кооперативи, взаємні товариства (наприклад, товариства взаємного страхування, кредитування, лікарняні каси), асоціації, соціальні підприємства та фонди. Ці організації функціонують з метою вирішення соціальних проблем і задоволення потреб певних груп людей або суспільства в цілому (рис. 1).

Соціальна економіка, згідно з визначенням Європейської Комісії, включає організації, які діють за певними принципами. Ці принципи включають:

1. Пріоритет людей та соціальних або екологічних цілей над прибутком.
2. Реінвестування більшої частини прибутку для розвитку діяльності на користь членів чи суспільства в цілому (колективний або загальний інтерес).

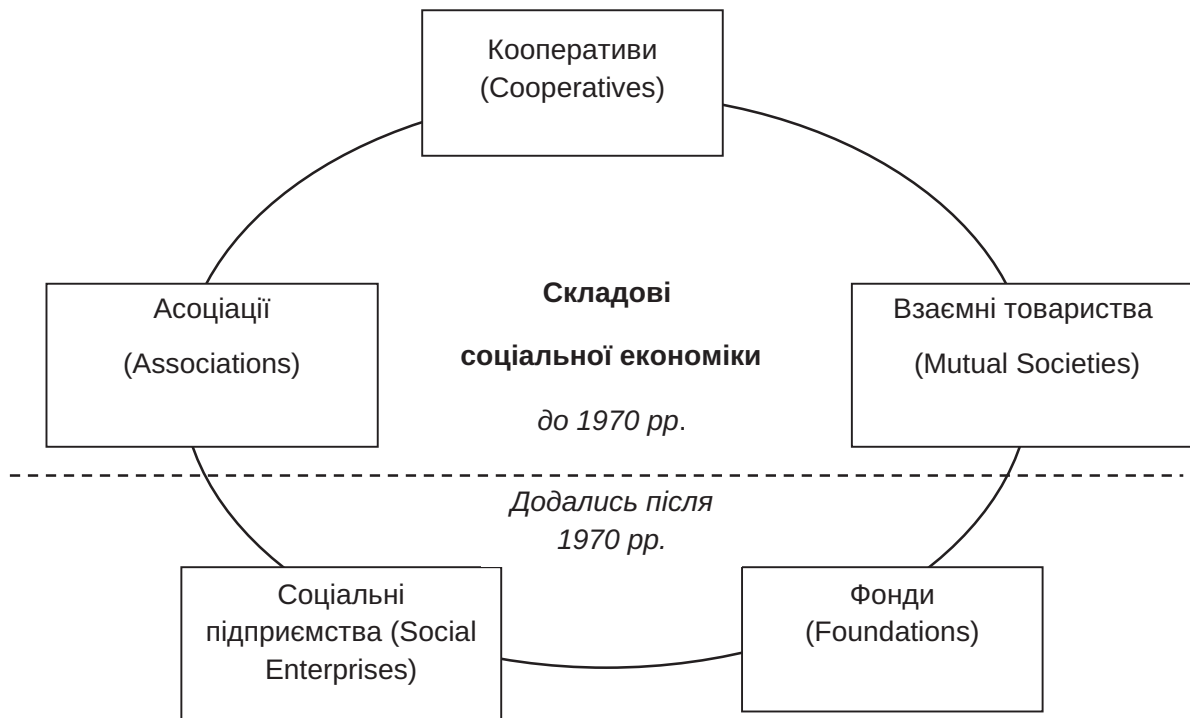

Рис. 1. Складові соціальної економіки

Джерело: створено на основі розробок авторів

3. Демократичне та/або колективне управління.

Ці ознаки є критеріями для віднесення організацій до соціальної економіки. Вони допомагають визначити, чи відповідає організація принципам соціальної економіки (рис. 2).

Одним із найбільш розповсюджених суб'єктів соціальної економіки є кооперативи. Вони виникли в середині XIX століття, в період раннього капіталізму, як форма самоорганізації та економічної самодопомоги. Кооперативи і до сьогодні зберігають свою значущість, відіграючи важливу роль у світовій та національних економіках. Наприклад, близько мільярда людей на планеті є членами різних кооперативів. У США кожен четвертий американець є членом одного з понад 29 тисяч кооперативів, а в Канаді чотири з десяти канадців беруть участь хоча б в одному кооперативі. В окремих провінціях Канади, таких як Квебек та Саскачеван, кооперативи охоплюють значну частину населення – до 70% та 56% відповідно.

У Франції, наприклад, 23 мільйони осіб (38% населення) є членами одного або кількох кооперативів. Зокрема, 75% французьких сільськогосподарських виробників беруть участь хоча б в одному кооперативі, а кожен третій є учасником кооперативного банку. В Німеччині кооперативи мають 20 мільйонів чле-

нів, що охоплює кожного четвертого жителя. У Фінляндії 62% усіх домогосподарств є членами кооперативної мережі S-Group. В Японії кооперативи охоплюють кожного третього японця, а серед фермерів цей показник досягає 90%. У Норвегії 2 мільйони з 4,8 мільйонів жителів є членами кооперативних організацій. У Сінгапурі 50% населення (1,6 мільйона осіб) є членами кооперативів. При цьому членами кооперативів є не тільки фізичні особи, а й створені ними суб'єкти малого та середнього бізнесу.

Кооперативи займають важливе місце в ринковій економіці, зокрема у Франції, де вони контролюють 60% ринку банківських послуг, 40% ринку харчової та сільськогосподарської продукції, а також 25% роздрібною торгівлі. В Данії споживчі кооперативи охоплюють понад 36% роздрібною торгівлі. У Фінляндії кооперативи здійснюють реалізацію 74% м'ясопродуктів, 96% молочних продуктів та 50% яєць. У Кореї риболовецькі кооперативи займають 71% ринку, а в Бельгії частка кооперативних аптек на ринку складає 19,5%. На Кіпрі 30% банківських послуг та 35% збуту сільськогосподарської продукції здійснюються через кооперативи. У Новій Зеландії кооперативи створюють 22% ВВП та займають 70% ринку м'яса та м'ясопродуктів, а також 95% ринку молокопродуктів та їх експорту.

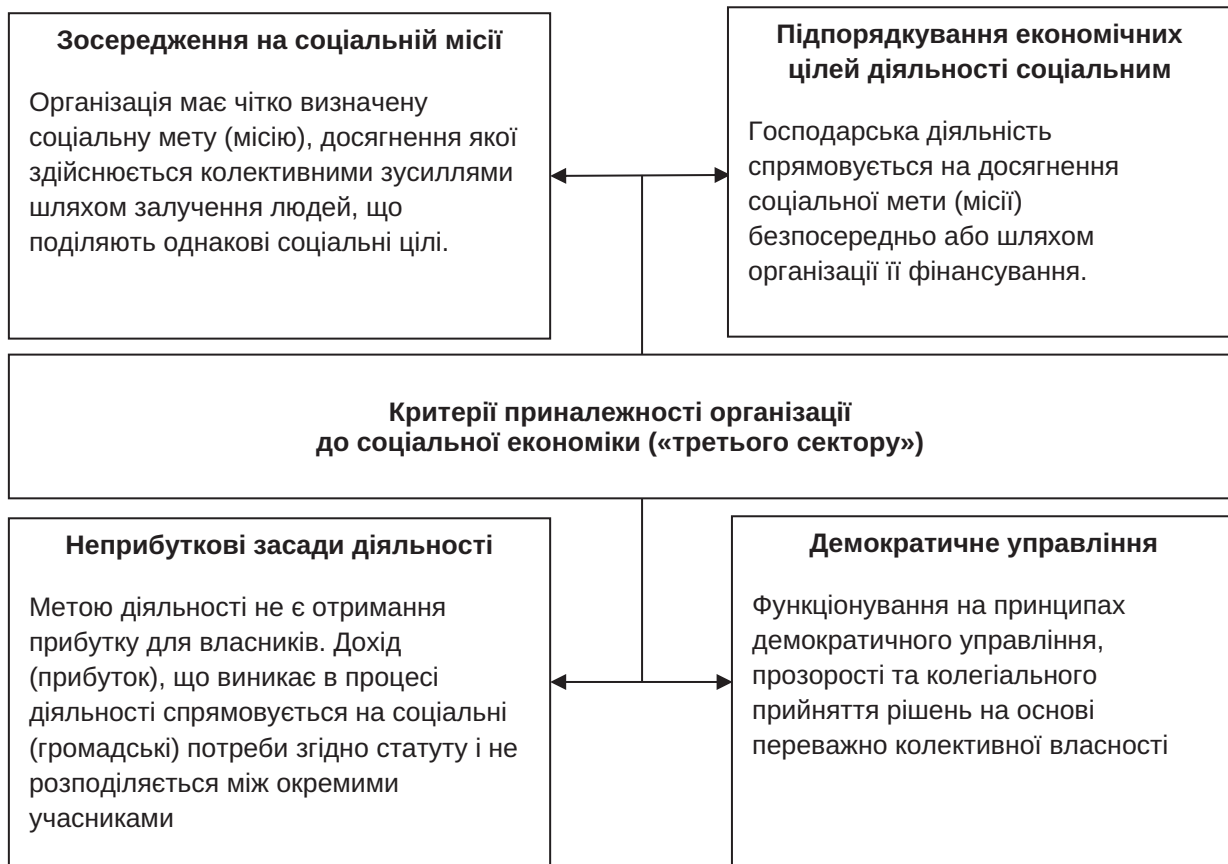

Рис. 2. Критерії, що визначають приналежність до соціальної економіки

Джерело: створено на основі розробок авторів

У Норвегії 130 споживчих кооперативів контролюють 24% споживчого ринку, а 71 житловий кооператив займає 15% житлового фонду країни. У Великобританії найбільше туристичне агентство є кооперативом, а в США понад 900 сільських кооперативів з електропостачання забезпечують електроенергією понад 42 мільйони людей у 47 штатах [7].

Ці дані свідчать про високу популярність кооперативних форм господарювання та їх конкурентоспроможність у сучасному глобалізованому світі. Масове поширення кооперативів обумовлене їх соціально-економічною природою, яка відображає кооперативну філософію – ідею поліпшення життя шляхом об'єднання для взаємодопомоги та створення економічних організацій самодопомоги. Кооперативи є однією з найбільш досконалих та перспективних форм господарювання, де основна мета – не отримання прибутку, а забезпечення своїх членів товарами або послугами за собівартістю. Вони дозволяють уникати посередників і, таким чином, знижувати витрати та забезпечувати високий рівень якості продукції чи послуг. Члени кооперати-

вів є не тільки споживачами, а й рівноправними співвласниками організацій.

Кооперативи надають широкий спектр послуг у різних сферах. Наприклад, споживчі кооперативи забезпечують доступ до товарів за низькими цінами, фінансово-кредитні кооперативи надають банківські та страхові послуги, медичні кооперативи – медичні послуги та ліки, а збутові кооперативи допомагають сільгоспвиробникам вигідно продавати продукцію, зокрема на міжнародних ринках. Крім того, існують кооперативи в таких сферах, як енергетика, туризм, оренда обладнання та житло. Усі ці форми кооперативів створюються в тих сферах, де існує велика потреба в товарах і послугах, а також бажання зекономити, уникаючи послуг посередників.

Кооперативи можна умовно поділити на дві основні групи: кооперативи споживачів і кооперативи підприємців. Крім того, існує третя група – комбіновані кооперативи, що поєднують інтереси підприємців та споживачів, метою яких є забезпечення співпраці без посередників, що значно знижує витрати для обох категорій учасників. У літературі існує безліч

класифікацій кооперативів, які базуються на різних критеріях, зокрема: за сферою діяльності (сільськогосподарські, кредитні, виробничі, споживчі, житлові, багатофункціональні та ін.); за основним напрямом діяльності (закупівельні, збутові, переробні, орендні тощо); за професійними ознаками та соціальним складом (фермерські, ремісничі тощо); за географічною територією (сільські, міські, регіональні, національні).

Представником світового кооперативного руху на міжнародному рівні є Міжнародний кооперативний альянс – незалежна міжнародна організація, яка об'єднує національні, регіональні союзи та федерації кооперативів з різних країн.

Соціальна економіка охоплює значну кількість суб'єктів з різними організаційними та бізнес-моделями, що працюють у багатьох секторах економіки, таких як сільське та лісове господарство, оптова та роздрібна торгівля, будівництво, енергетика, комунальне господарство, фінансові та страхові послуги, переробка відходів, інформаційні технології, освіта, охорона здоров'я, культура, соціальна робота та інші. Окрім кооперативів, до цього сектору належать взаємні товариства, асоціації, фонди та соціальні підприємства.

Взаємні товариства мають багато спільного з кооперативами, адже вони також є неприбутковими організаціями, заснованими на пайовій участі. Основною їх метою є надання послуг, таких як страхування життя, соціальне забезпечення та інші соціальні послуги. Вони керуються за принципом солідарності між членами, які мають право брати участь в управлінні. Взаємні товариства складають близько 25% страхового ринку Європи та існують переважно у Скандинавії та Західній Європі, пропонуючи широкий спектр страхових послуг.

У Європі можна виділити два основні типи взаємних товариств: товариства з охорони здоров'я, які історично передували сучасним системам соціального забезпечення та охоплюють ризики, пов'язані з хворобами, інвалідністю та смертю, та товариства із страхування, що покривають всі види ризиків і регулюються загальним законодавством щодо страхування. Національні законодавства країн ЄС варіюються щодо взаємних товариств з охорони здоров'я, що відображає різні підходи до розвитку систем медичного обслуговування і соціального забезпечення.

Асоціації, як неприбуткові юридичні особи, можуть здійснювати господарську діяльність,

але не мають права розподіляти прибуток між своїми учасниками. Вони можуть надавати послуги та товари в таких секторах, як охорона здоров'я, соціальні послуги, освіта, культура та інші соціально значущі напрямки. Асоціації регулюються національними законами в усіх країнах ЄС, але недостатньо враховують транскордонні аспекти діяльності, що може призводити до правової невизначеності та додаткових адміністративних витрат при здійсненні діяльності в рамках єдиного ринку. Головні відмінності між кооперативами, асоціаціями та взаємними товариствами та їх загальні характеристики наведено в табл. 1.

Фонди є неприбутковими організаціями, що займаються благодійною діяльністю, часто за рахунок пожертв від фізичних осіб, родин чи корпорацій. Вони мають важливу роль у наданні фінансування для соціальної економіки, соціальних інновацій та місцевого розвитку, підтримуючи соціально важливі проекти та дослідження.

Основними характеристиками фондів є управління довіреними особами, надходження капіталу через пожертви та можливість фінансувати різні проекти, зокрема в сферах охорони здоров'я, волонтерської діяльності та соціального забезпечення.

Соціальні підприємства орієнтовані на досягнення суспільно-корисного ефекту, який має важливе значення для суспільства або окремих соціальних груп, а не на отримання прибутку для власників чи акціонерів. Їхня діяльність подібна до звичайних бізнес-структур, однак основна частина отриманого прибутку йде на реалізацію соціальних цілей – захист навколишнього середовища, продовольча безпека, боротьба з бідністю, зміцнення здоров'я, просвіта населення, розвиток гендерної рівності тощо. Соціальні підприємства відрізняються прозорим і демократичним управлінням, яке передбачає залучення всіх зацікавлених осіб – працівників, споживачів та інших сторін, на яких впливає діяльність підприємства. Їхня організація та відносини власності ґрунтуються на принципах участі й соціального прогресу.

Окремі соціальні підприємства зосереджені на трудовій інтеграції соціально вразливих груп, таких як інваліди, колишні алко- і наркозалежні, люди, які звільнилися з місць позбавлення волі [4]. Це дає їм можливість знайти роботу та адаптуватися до суспільного життя. Соціальні підприємства можуть мати різні правові форми, залежно від законодавства конкретної країни, але вони зали-

Таблиця 1

Головні відмінності між кооперативами, асоціаціями та взаємними товариствами

Характеристика	Асоціації	Взаємні товариства	Кооперативи
Спрямування діяльності	Послуги своїм членам та/або всій громаді	Послуги своїм членам та їхнім родинам	Послуги своїм членам
Мета діяльності	Забезпечення членів необхідними послугами на вигідних умовах	Забезпечення своїх членів послугами (переважно страховими) на основі взаємодопомоги	Забезпечення своїх членів товарами та/чи послугами на кращих умовах, ніж пропонує ринок
Членство	Фізичні або юридичні особи	Тільки фізичні особи	Фізичні та/або юридичні особи
Управління	«одна особа – один голос» або пропорційне	«одна особа – один голос»	«одна особа – один голос»
Фінансування	Незворотні членські внески та / або пожертви	Зворотні та незворотні пайові членські внески, пожертви	Вступні, обов'язкові та додаткові пайові членські внески
Фінансовий результат (прибуток)	Спрямовується в резерви, розподіл не практикується	Спрямовується в резерви, розподіл не практикується	Частина повертається членам-клієнтам, решта – в неподільні резерви

Джерело: створено на основі розробок авторів

шаються новим і динамічним сектором соціальної економіки.

Важливо зазначити, що соціальні підприємства відрізняються від підприємств із корпоративною соціальною відповідальністю. Останні займаються соціальними проектами як частиною свого бізнесу, але їх головною метою залишається отримання прибутку для власників. Натомість для соціальних підприємств прибуток є лише засобом для досягнення соціальних цілей, що є їхньою основною метою.

Висновки. Важливість і перспективність розвитку «соціальної економіки» та зокрема інституцій «третього сектору» складно переоцінити, адже вони діють на принципово інших засадах (відмінних від комерційних), що

надає економікам країн із розвинутим «третьим сектором» додаткової витривалості, стабільності і універсальності. Терміни «соціальна економіка» та «третій сектор» за своїм змістом є достатньо схожими, оскільки узагальнюють особливі недержавні, неприбуткові, соціально-орієнтовані організації. При цьому, «третій сектор» має в своєму складі «соціальну економіку», але не виключно її. Тобто, «соціальна економіка» є найбільшою та найважливішою складовою «третього сектору». Провідне місце в переліку суб'єктів «третього сектору» посідають кооперативи як популярна і ефективна форма економічної само- і взаємодопомоги населення, що набула масового поширення серед мешканців більшості країн сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко В., Пантелеймоненко А. Дискусійні аспекти використання терміну «Соціальна економіка» в сучасній українській економічній науці. *Історія народного господарства та економічної думки України*. Збірник наукових праць Інституту економіки та прогнозування НАН України. 2020. № 53. С. 83–102.
2. Гончаренко В., Пантелеймоненко А., Касьян С. Використання потенціалу «третього сектору» і суб'єктів «соціальної економіки» в Україні в умовах глобальних викликів. *Імперативи розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів* : колективна монографія / кол.авт. ; за ред. О.А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2022. 528 с.
3. Гончаренко В., Пантелеймоненко А. Теоретичні аспекти розвитку «третього сектору» і суб'єктів «соціальної економіки» в Україні. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 167–173.

4. Social And Solidarity Economy. *United Nations. Department of Economic and Social Affairs* : веб-сайт. URL: <https://social.desa.un.org/issues/poverty-eradication/social-and-solidarity-economy> (дата звернення: 07.11.2024).
5. Social economy definitions and glossary. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/about-social-economy/social-economy-definitions-and-glossary_en (дата звернення: 19.08.2024).
6. Social economy in the EU. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/proximity-and-social-economy/social-economy-eu_en (дата звернення: 10.09.2024).
7. The social and solidarity economy (SSE). *The International Labour Organization* : веб-сайт. URL: <https://www.ilo.org/topics/social-and-solidarity-economy> (дата звернення: 08.11.2024).

REFERENCES:

1. Honcharenko V., Panteleimonenko A. (2020) Dyskusiyini aspekty vykorystannya terminu «Sotsial'na ekonomika» v suchasniy ukrayins'kiy ekonomichniy nauksi [Discussion aspects of the use of the term "Social economy" in modern Ukrainian economic science]. *Istoriya narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoyi dumky Ukrainy – History of national economy and economic thought of Ukraine*, vol. 53, pp. 83–102.
2. Honcharenko V., Panteleimonenko A., Kas'yan S. (2022) *Vykorystannya potentsialu «tret'oho sektora» i sub'yektiv «sotsial'noyi ekonomiky» v Ukraini v umovakh hlobal'nykh vyklykiv. Imperatyvy rozvytku mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v umovakh hlobal'nykh vyklykiv : monohrafiia* [Using the potential of the "third sector" and subjects of the "social economy" in Ukraine in the face of global challenges. Imperatives of the development of international economic relations in the conditions of global challenges : monograph]. Kharkiv : KHNU imeni V.N.Karazina, 528 p. (in Ukrainian)
3. Honcharenko V., Panteleimonenko A. (2024) Teoretychni aspekty rozvytku «tret'oho sektora» i sub'yektiv «sotsial'noyi ekonomiky» v Ukraini [Theoretical aspects of the development of the "third sector" and subjects of the "social economy" in Ukraine]. *Ekonomichnyy prostir – Economic space*, vol. 190, pp. 167–173.
4. Social And Solidarity Economy. *United Nations. Department of Economic and Social Affairs*. Available at: <https://social.desa.un.org/issues/poverty-eradication/social-and-solidarity-economy> (accessed November 7, 2024).
5. Social economy definitions and glossary. *European Commission*. Available at: https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/about-social-economy/social-economy-definitions-and-glossary_en (accessed August 19, 2024).
6. Social economy in the EU. *European Commission*. Available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/proximity-and-social-economy/social-economy-eu_en (accessed September 10, 2024).
7. The social and solidarity economy (SSE). *The International Labour Organization*. Available at: <https://www.ilo.org/topics/social-and-solidarity-economy> (accessed November 8, 2024).